

EKONOMİK KRİZ, KOBİ'LERE YANSIMASI VE BİR ÇIKIŞ YOLU OLARAK BARTER

Ender GÜLER*

Baki YILMAZ**

Özet

Bu çalışmada son yaşanan ekonomik krizin KOBİ'ler üzerindeki olası etkileri araştırılarak yeni bir finansman tekniği olan Barter sisteminin bu olumsuz etkilerin giderilmesindeki rolü ve faydalarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kriz, Ekonomik Kriz, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ), Barter

Abstract

In this study, the potential effects of the last economic crisis on the small and medium sized enterprises are researched and the role and benefits of barter system which is a new financing technique, on overcoming these negative effects are tried to be revealed.

Keywords: Crisis, Economic Crisis, Small and Medium Size Enterprise (SME), Barter

Giriş

Küreselleşme olgusuyla birlikte oluşan hızlı kalkınma çabaları, az gelişmiş ülkelerde meydana gelen hızlı nüfus artışları, gelişmekte ve yeniden şekillenmekte olan üretim ve tüketim kalıpları sıkıntıları ve krizleri de beraberinde getirmiştir.

ABD'de 2007 yılında konut sektöründe başlayan ve tüm dünyayı etkileyerek küresel krize dönüşen son gelişmeler 1929 yılında yaşanan krizin ardından, dünyanın yaşadığı en büyük krizlerden biri olarak görülmektedir.

* Arş. Gör., Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

** Arş. Gör.Dr, Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Bu kriz ABD ile sınırlı kalmamış tüm dünya ekonomilerini etkisi altına almış ve almaya devam etmektedir.

Türkiye de son yıllarda dışı açılma ve uluslararası piyasalarda etkinliğini artırma çabaları içinde olan bir ülke olduğu için yaşanan bu küresel krizlerden oldukça fazla etkilenmektedir. Bu son yaşanan küresel kriz Türkiye’de de etkilerini göstermeye başlamıştır. Ekonominin dinamiklerinden olan KOBİ’ler de kredi maliyetlerindeki artış, talep ve kredi daralması gibi sebeplerle bu ekonomik krizden etkilenen kurumların başında gelmektedir.

Kriz dönemlerinde ortaya çıkan sermaye sıkıntısının giderilmesinde önemli bir araç olan Barter sistemi bu sebeple kriz dönemlerin sermaye yetersizliğiyle karşı karşıya bulunan bu küçük işletmeler için oldukça önemli bir ticaret sistemidir.

Bu çalışmada, kriz kavramı, son dönemde yaşanan ekonomik kriz ve bu ekonomik krizin etkisi ile KOBİ’lerin karşılaşılabileceği nakit sıkıntıları göz önüne alınarak bu sıkıntıların giderilmesinde Barter sisteminden nasıl yararlanılacağı sorusu açıklanmaya çalışılmıştır.

1. Kriz Tanımı ve Ekonomik Kriz

1.1 Kriz

Kriz, genel anlamda işletmenin mevcut durumu ve geleceğini etkisi altına alan ve hiç beklenemedik bir anda ortaya çıkan ve genelde olumsuz sonuçlar doğuran bir süreç olarak yorumlanır. Bu süreç daha önceki işleyişi tehdit eder bir gelişim göstermektedir. Kriz kelimesi olumsuz bir anlam çağrıştırmasına rağmen bazı sektörler veya şirketler için olumlu sonuçlarda doğurabilir.

Etimolojik kökeni Yunanca ‘*krisis*’ kelimesine dayalı olan kriz kelimesi, özellikle tıp biliminde çok yaygın bir kullanıma sahiptir ve genel olarak ‘*aniden ortaya çıkan bir hastalık belirtisi*’ ya da ‘*bir hastalığın çok ileri bir safhaya ulaşması*’ anlamlarına gelmektedir. Kriz, sosyal bilimler alanında çoğu kez ‘*birden bire meydana gelen kötüye gidiş yönündeki gelişme*’, ‘*büyük sıkıntı*’, ‘*buhran*’ ve ‘*bunalım*’ gibi kelimelerle eş anlamda kullanılmaktadır. Ekonomik kriz, mali kriz, finansal kriz, siyasi kriz, hükümet krizi, ahlaki kriz vb. kavramlara yalnızca günlük dilde değil, bilimsel terminolojide de çok sık rastlamaktayız. Sosyal bilimler açısından kriz kavramının genel bir tanımını yapmak hiç de kolay değildir. İçinde bulunulan durumun ya

da karşı karşıya kalınan olayların ne derece ‘kriz’ olduğu kişiden kişiye değişebilmektedir. (Aktan ve Şen, 2001 <http://www.canaktan.net>)

Bu yüzden krizin genel kabul görececek bir tanımını yapmak zordur. Yukarıda bahsedilen kavramlardan yola çıkarak genel bir tanım yapacak olursak “Kriz, krize kaynaklık eden faktörler karşısında işletmelerin örgütsel ve yönetsel süreçlerinde işleyiş bozukluklarına ve örgütsel düzenin büyük ölçüde sarsılmasına neden olan ve plansız bir biçimde ortaya çıkan sorunların çözüm yollarının yetersiz kalması sonucu karşılaşılan gerilim durumudur” (Tutar 2000, 16)

Kriz için yapılan bu tanımlardan hareketle krizin temel özelliklerini aşağıdaki gibi genel başlıklar altında toplamak mümkündür. Çevresel ve örgütsel etmenlerden kaynaklanan bu temel özellikler şunlardır.

- Kriz örgütün üst düzey hedeflerini hatta varlığını tehdit eder.
- Krizde, örgütün tehlikeleri öngörme ve önleme mekanizmaları yetersiz kalır.
- Krizde işletme zamanın baskısı altındadır.
- Kriz döneminde beklenmedik ve ani değişiklikler söz konusudur.
- Yöneticiler ve işletme sahipleri gerilim içindedir.
- İşletmede korku ve panik vardır.
- Kriz döneminde kontrol gücünü yitirir.
- Firmanın imajı, insan kaynakları, finans yapısı ya da doğal kaynakları kriz tarafından tehdit edilir. (Baran, <http://www.izto.org.tr>)

Küreselleşme faaliyetlerinin hızlanmasıyla birlikte sermayeye sağlanan giriş ve çıkış serbestliği, iletişim ağları teknolojisinin meydana gelen gelişmeler ülkeler ve işletmeler arasındaki sınırları ortadan kaldırmıştır. Krizlerin ortaya çıkmasında, başlayıp yaygınlaşmasında, sona erdirilmesi ya da kronikleşmesinde gerek işletme dışından, gerekse işletme içinden çok çeşitli ve birbirleriyle ilişkili olan yada tamamen bağımsız gelişebilen bir çok faktörün etkisi bulunmaktadır. (Tekin ve Zerenler 2005, 53)

Bu faktörleri dış çevre ve iç çevre faktörleri diye ikiye ayırmak mümkündür. Bu faktörleri aşağıdaki gibi bir tabloda sınıflandırabiliriz.

Tablo 1.1. Krize Yol Açan Faktörler

DIŞ ÇEVRE FAKTÖRLERİ	İÇ ÇEVRE FAKTÖRLERİ
<ul style="list-style-type: none"> - Genel Ekonomik Sistem ve Durum - Teknolojik Yenilikler - Doğal Felaketler - Sosyo-Kültürel Etkenler - Hukuki ve Siyasi Etkenler - Uluslar arası Çevre Etkenleri - Güçlü ve Yoğun Rekabet Etkenleri 	<ul style="list-style-type: none"> - Yönetimsel Etkenler Örgüt Yapısı, Yönetim Zafiyeti, v.s - Yapısal Etkenler İşletmenin Büyüklüğü, İşletmenin Özellikleri ve Hayat Seyri, İletişim, Koordinasyon ve Kontrol Eksikliği, v.s

Yukarıdaki tabloda verilmiş olan faktörler krizin oluşumunda ve şiddetinde değişik oranda etkiye sahiptirler. Sınıflandırılmış olan bu faktörlerin sayısı artırılabilir ancak bu tabloda en sık karşılaşılan faktörlere yer verilmiştir.

Kriz, doğal kriz, sosyal kriz, ekonomik kriz ve politik kriz olmak üzere; birbirinden bağımsız olmadan senkronize olarak ortaya çıkabileceği gibi ayrı ayrı da ortaya çıkması muhtemel dört kategoride incelenebilir. (Altan ve Bezirci 2001, 455)

Bu dört kategoriden çalışmamıza esas olan ekonomik kriz konusu ele alınacaktır.

1.2. Ekonomik Kriz

Ekonomik kriz, mevcut üretim tarzının sermaye birikimini sağlayacak noktanın gerisinde kalması, sermaye birikiminin daralması, üretim ve dolaşım bütünlüğünün kesintiye uğramasıdır. Ekonomik kriz, ekonomik yapıyı oluşturan çeşitli ekonomik mekanizmaların işlerliğini kaybetmesi şeklinde ortaya çıkar. Bu anlamda ekonomik krizin dört alt türü vardır. Bunlar;

Döviz Krizi: Ulusal paranın aşırı değerlenmesi nedeniyle ihracatın azalması, ithalatın artması sonucunda döviz sıkıntısının ortaya çıkmasıdır. Bu tür bir ekonomik krizden çıkmak için devalüasyon yapılır.

Banka Krizi: Bankacılık sisteminin yapısal sorunlarından, batık kredilerin artmasından ve bankalara olan güvenin kaybolmasından kaynaklanır.

Banka sistemine olan güvensizliğin artması tasarruf sahiplerini hesaplarını çekmek için bankalara yöneltir. Bu da likitide sıkışıklığına neden olur ve kriz ortaya çıkar.

Borç Krizi: Alınan dış borçların verimli alanlara yönlendirilmemesi, tüketimin finansmanında kullanılması veya verimsiz, geri dönmesi yüksek risk taşıyan uzun vadeli yatırımlara yönlendirilmesi, bu borçların geri ödeme vadesi geldiğinde ekonomik sistemi komple sıkıntıya sokması şeklinde ortaya çıkar.

Global Kriz (salgın): Bir ülkede ortaya çıkan krizin yakın ekonomik ilişki içinde olduğu diğer ülkelere sıçraması salgın kriz olarak isimlendirilir. Bu tür krizlere karşı çok duyarlı olan uluslararası yatırımcılar gelişmekte olan bu tür piyasalardan kaçarak krizin salgın hale gelmesine yol açarlar. (Altan ve Bezirci 2001, 456)

Ekonomik kriz söz konusu olduğunda, beraberinde çoğunlukla iki terim daha kullanılır: Resesyon ve depresyon. Krizi tanımlarken, bu kavramlara da açıklık getirilmelidir.

Bir anlayışa göre resesyon (durgunluk) ekonomik faaliyetin yavaşlaması anlamına gelir. Daha önce erişilmiş bir konuma oranla bir büzülme, konjonktür düzeyinin alçalmasıdır; alçalma sığ ya da derin olabilir. Resesyon bazen “kriz”le eş anlamlı olarak da kullanılır.

Daha modern başka bir anlayışa göre resesyon ekonomik faaliyetin zayıf şiddette ve kısa süreli olarak büzülüp kasılması demektir. Ancak bu ifadedeki nitelemeler görelidir. Eğer alçalma şiddetli ve uzayıcı nitelikte ise ve eğer çok daha vahim bir görünümde ise, o zaman kriz söz konusudur. Buna karşılık ekonomik faaliyet daha önce ulaşılmış olan düzeye nispetle oldukça uzun bir süre düşük bir düzeyde kalıyorsa, bu durum da depresyon olarak tanımlanmaktadır. (Duyar 2008, <http://www.21yyte.org/tr/>)

Nedenleri her ne olursa olsun ekonomik kriz Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri (KOBİ) olumlu ya da olumsuz yönde etkilemektedir.

2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (Kobi'ler)

KOBİ'ler, tüm dünyada olduğu gibi, Türkiye ekonomisinin de dinamik ve sürükleyici unsurlarından biri olup, ülkemizin sosyo ekonomik gelişmesi açısından çok büyük öneme sahiptirler. Genel olarak KOBİ'ler, az sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ile çalışan, çabuk karar verme yetene-

ğine sahip, düşük düzeyde yönetim giderleri ile çalışan ve ucuz bir üretim gerçekleştiren iktisadi teşebbüsler olarak ifade edilebilir (Uludağ ve Serin 1990, 14)

Günümüzde, küçük işletmeler denilince, eskiden olduğu gibi başarısız olduğu için büyümemiş, küçük ölçeklerde kalmış işletmeler kastedilmektedir. Tam tersine küçük işletmeler dinamik, yenilikçi, fırsatları zamanında değerlendirebilen işletmelerdir (Erkan 1990, 23)

KOBİ'lerin tanımlanması ve büyüklüklerinin belirlenmesi konusunda çeşitli görüş farklılıkları bulunmaktadır. KOBİ'lere yönelik çalışması bulunan her kurum veya kuruluş, görev anlayışları ve hizmet götürmeyi hedefledikleri işletme grupları açısından farklı tanımlamalar yapabilmişlerdir. Tanımlardaki sınırlar, genellikle ülkelerin ekonomilerinin büyüklüğüne bağlı olarak değişmektedir. Bu nedenle, KOBİ deyimi, hukuki olmaktan çok ekonomik bir anlam taşıyabilmektedir. Diğer ülkelerde olduğu gibi tüm bu tanımlamalarda kullanılan ölçüt, bir iktisadi teşebbüste istihdam edilen kişi sayısıdır. Kimi kuruma göre KOBİ'lerde çalışan kişi sayısının 250'nin altında olması gerekirken, bazıları bu sayıyı 99 olarak verebilmiştir. Bu genel ölçüte ek olarak bazı kuruluşlarca farklı kriterler de kullanılmıştır. (Çelik ve Akgemci 2007, 108-109)

Bu yüzden çalışmamızda Türkiye'deki en belli başlı ve genel kabul görmüş özellikleri içersine alan tanımlamalara yer verilmiştir.

Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Tanımı (18.11.2005 tarih ve 25997 sayılı resmi gazetede yayınlanan 2005/9617 sayılı KOBİ tanımını yeniden düzenleyen yönetmelik gereği):

“250 Kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25.000.000 (Yirmibeşmilyon) YTL'yi aşmayan ve bu yönetmelikte mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ekonomik birim.”

Türkiye'de, birden çok kurum tarafından farklı şekilde KOBİ tanımına yer verilmesi kullanılan destekler özellikle AB ile yapılan işbirliği oluşturulması gibi konularda sıkıntılar yaratmaktadır. Bu sıkıntıların giderilmesi amacıyla Bakanlar Kurulu'nun, 2005/9617 sayılı kararı ile kabul edilen “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik”, 18 Kasım 2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak Türk KOBİ tanımını AB ile uyumlaştırıldı.

Türkiye'nin KOBİ tanımını uyumlaştırması sonucunda; işletmelerin bağımsızlığına ilişkin olarak AB limitleri benimsenmiştir.

Bu yönetmeliğin 4. maddesine göre “yasal statüsü ne olursa olsun, bir veya birden çok gerçek veya tüzel kişiye ait olup, bir ekonomik faaliyette bulunan birimler” işletme olarak tanımlanıyor. KOBİ'ler ise yönetmelikte şu şekilde tanımlanıyor:

a) Mikro İşletme: On kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu bir milyon Türk Lirasını aşmayan çok küçük ölçekli işletmeler.

b) Küçük İşletme: Elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu beş milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler.

c) Orta Büyüklükteki İşletme İkiyüzelli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı yada mali bilançosu yirmibeş milyon Türk Lirasını aşmayan işletmeler.

Bu yönetmeliğe göre KOBİ'ler, diğer işletmeler ile olan sermaye veya oy hakkı ilişkilerine göre bağımsız işletmeler, ortak işletmeler ve bağlı işletmeler olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bunun yanında yeni tanımla getirilen bağımsızlık ilkesi ise yönetmelikte şu şekilde tanımlanmıştır:

Gerçek veya tüzel kişilerin sahip olduğu ve bu Yönetmeliğe göre ortak veya bağlı işletme sayılmayan bir işletme;

- Başka bir işletmenin %25 veya daha fazlasına sahip değilse,
- Herhangi bir tüzel kişi veya kamu kurum ve kuruluşu veya birkaç bağlı işletme tek başına veya müştereken bu işletmenin %25 veya daha fazla hissesine sahip değilse,
- Konsolide edilmiş hesaplar düzenlemiyorsa ve konsolide hesaplar düzenleyen başka bir işletmenin hesaplarında yer almıyorsa ve bu nedenle bağlı bir işletme değilse, bağımsız işletme olarak kabul edilir.

3. Barter ve Barter Sisteminin Genel Özellikleri

3.1. Barter

Dünyada oluşmaya başlayan globalleşme olgusunun sonucunda hızlı kalkınma çabaları, gelişmekte olan ülkelerdeki hızlı nüfus artışları ve yeneden şekillenen üretim ve tüketim kalıpları sıkıntıları da beraberinde getirmiş-

tir. Globalleşme olgusunun hızlanmasıyla birlikte sermayeye sağlanan giriş ve çıkış serbestliğinden dolayı sermayenin çok kısa zamanda ülkeyi terk etmesi imkânını doğurmuştur. Buda dünyada ekonomik krizlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Yaşanan bu ekonomik krizlerden küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin yanında büyük çaptaki işletmelerde etkilenmişlerdir. Ekonomilerde nakit sıkıntısı baş göstermiş firmalar sadece ellerindeki stokları değil ürettikleri ürünleri bile satamaz duruma gelmiştir. Üretim öncelikli ihtiyaçların giderilememesinden dolayı sektöre uğramaya başlamıştır. Kriz ortamında kullanılabilir finans yöntemlerinden Barter ön plana çıkmıştır.

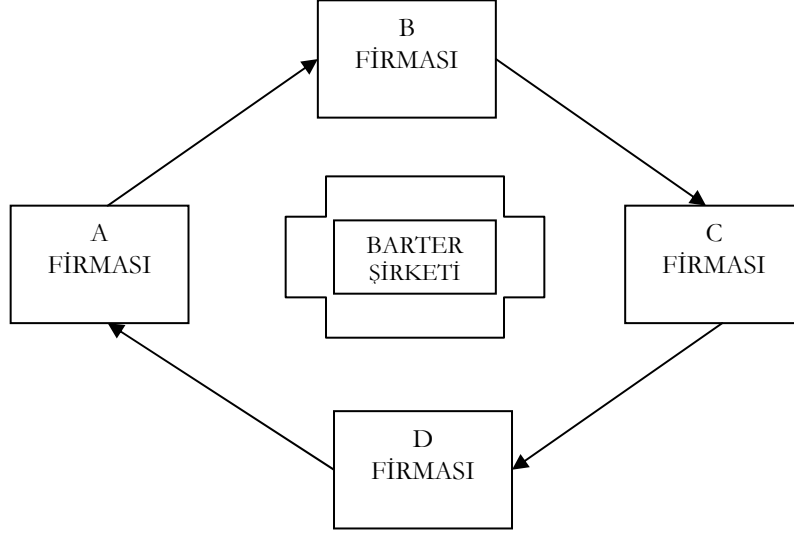
“Barter” kelimesi İngilizce kökenli bir kelime olup, mal ve hizmetin takası (Trampa) anlamına gelmektedir. Başka bir ifade ile bir firmanın satın aldığı mal ve hizmetin bedelini, kendi ürettiği mal ve hizmetle ödemesi olarak tanımlanabilir. (Erkan 2000, 92)

Barter, ayrıca küçük bir iş sahibinin nakit parasını eritmeden büyümesi için gerekli olan ürün ve hizmetleri elde etmekte kullanabileceği önemli bir finansman sistemidir.

3.2. Barter Sistemi

Barter sistemi, birden fazla firmanın bir araya geldiği ortak pazar niteliği de taşımaktadır. Barter ortak pazarına üye olarak giren firmaların satmak istedikleri mal veya hizmetler ile satın almak istedikleri mal veya hizmet bilgilerinin bir araya gelmesiyle ve bu pazarı oluşturan firmaların arz-talep miktarına göre işlemektedir.

Bu sisteme üye olan bir firma barter pazarından satın aldığı mal veya hizmetin bedelini kendi ürettiği ya da sunduğu hizmeti barter pazarında yer alan başka bir üyeye satarak öder.

Şekil 3.1. Barter Sistemi

Barter sistemleri ağırlıklı olarak KOBİ'lere yönelik bir organizasyondur. Büyük boyutlu firmalarda sistemden faydalanabilseler de, bu firmaların imkânlarına ve ihtiyaçlarına oranla düşük düzeyde kalır.

Üç temel fonksiyonu bir arada yürüten bir aracı kurumdur. Pazarlama, Satın Alma ve Finansman Her ne kadar bazı başarısız Barter sistem uygulamaları, sistem hakkında yanlış ve ön yargılı bakış açılarının oluşmasına neden olmuşsa da, genel olarak tüm Barter uygulamaları bu üç konuda üye firmalarına destek verir. (<http://www.geocities.com/burtaymutlu/barter/>)

3.2. Barter Sisteminin Özellikleri

Barter sisteminin özelliklerini çeşitli başlıklar altında toplayabiliriz. Bu başlıklar altında Barter sistemini özelliklerine aşağıda kısaca değinilmiştir. (<http://www.ydbarter.com/sss.asp>)

- Barter sistemi, firmaların bir araya gelerek oluşturdukları bir ortak pazardır:
- Barter sistemi, güvenilir bir ortak pazardır
- Barter sistemi, stokların kolayca satılabildiği bir sistemdir
- Barter sisteminde tahsilât riski yoktur

- Barter sistemi, esnek ve dinamik bir pazardır
- Barter sisteminde serbest piyasa ekonomisi kuralları geçerlidir
- Barter sistemi, alternatif bir finans modelidir
- Barter sistemi, üye firmaların çalışmasıyla genişleyen bir sistemdir
- Barter sistemi, sürekli yenilenen bir sistemdir
- Pazarın büyüklüğü çalıştıkça artan bir ortak pazardır
- Ekonomide meydana gelen problemlerden etkilenmeyen dinamik bir yapıya sahiptir
- En iyi ve en etkili atıl kapasite değerlendirme sistemidir

4. Ekonomik Krizin Kobi'lere Etkileri ve 2008 Ekonomik Krizinin Kobi'lere Olası Yansımaları

Çalışmamızın başında kriz, ekonomik kriz, KOBİ'ler ve Barter hakkında genel bir değerlendirme bulunulmuştu bu bölümde ise ekonomik krizin KOBİ'ler üzerindeki en sık karşılaşılan etkileri ele alınacak ve daha sonra 2007 yılında ABD'de başlayan ve küresel krize dönüşen sürecin yaşadığımız dönemde KOBİ'ler üzerindeki etkilerine yer verilecektir.

4.1 Ekonomik Krizin KOBİ'lerde Yönetim Fonksiyonu Üzerine Etkileri

Küçük ve orta ölçekli işletmelerde, işletme yönetiminin bilgi, tecrübe ve eğitim yetersizlikleri bulunmakta ve bütün işletme fonksiyonları bir veya birkaç kişi tarafından yerine getirilmektedir. (İraz 2005, 248) KOBİ sahiplerinin genellikle işletmelerinin birinci derecede yöneticisi olmaları, işleri çabuklaştırma ve değişimlere uyum sağlamada bir avantaj yakalamakla beraber, sürekli değişen piyasa koşulları ve teknolojiler karşısında gerekli olan mesleki ve teknik bilgilerin bu kişilerde bulunmaması, zamanında ve doğru kararlar alınmasını güçleştirmektedir. (Bağrıaçık 1989, 21)

Bunun yanında kriz dönemlerinde elde bulunan kıt kaynaklarında etkin kullanılması gereklidir. Bu kıt kaynakların doğru yönlendirilmesinde alınacak kararların ivedilikle hayata geçirilmesi gerekir. Krizlerin işletmelerin normal karar verme süreçlerini bozması ve tepe yöneticilerinin tüm kararlardan haberdar olmak istemeleri ayrıca kriz dönemlerinde örgüt açısından hızlı

ve doğru karar verme gerekliliğinin artması, örgüt içerisinde yetkilerin merkezileşmesi eğilimini doğurur (Dinçer, 1992, 284)

KOBİ'ler karar verme süreçlerindeki merkezileşmenin yanında etkin bir yönetim bilgi sistemine sahip olmakla krizin etkilerini de en aza indirebilir.

4.2. Ekonomik Krizin KOBİ'lerde Üretim Fonksiyonu Üzerine Etkileri

Tedarikleme, teknoloji, ürün tasarımı, ürün geliştirme, standardizasyon ve nitelikli personel; üretimde kalite unsurunun evrensel boyutlarda elde edilmesinde rol oynayan çok önemli faktörlerdendir. Tedarikleme üretimde kullanılan malzeme, hammadde veya ayrı mamullerle ilgili olup, üretimle iç içedir. Hammadde ve ana malların tedarikinde nitelik, miktar, ihtiyaç duyulduğunda bulunabilme ve fiyattan kaynaklanan bazı sorunlar yaşanabilmektedir. (Çelik ve Akgemci 2007, 129–130)

KOBİ'ler ağırlıklı olarak imalat sanayinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu sebeple hammadde girdisinde meydana gelen fiyat artışları ve miktar düşüklüğü olumsuz yönde etkilemektedir. KOBİ'lerin ürettiği ürün miktarları büyük işletmelere göre daha düşük olduğu için hammadde fiyatları ve alım şartlarında kendi lehine olabilecek etkiyi sağlayamamaktadırlar.

KOBİ'lerde kriz dönemlerinde ve genel olarak yaşanabilecek üretim sorunlarını aşağıdaki başlıklarda toplayabiliriz. (Yaman, <http://arsiv.mmo.org.tr/pdf/10229.pdf>):

- Finansal kaynak yetersizliği nedeniyle yeni üretim yöntem ve tekniklerin uyum güçlüğü
- Gelişmiş üretim yöntem ve tekniklerinin bazı KOBİ'lerde uygulanmaması,
- KOBİ'lerde tasarım, planlama, üretim ve kalite kontrol gibi aşamalarda uzmanlardan yararlanılmaması.
- KOBİ'lerde finansal yetersizlik nedeniyle araştırma ve geliştirme yapılamaması
- Bazı KOBİ'lerin büyük firmaları, incelemiden aynı şekilde izlemeleri.
- Üretim ve diğer aşamaların çoğunda gerekli kontrollerin yeterli düzeyde yapılamaması.

4.3. Ekonomik Krizin KOBİ'lerde Pazarlama Fonksiyonu Üzerine Etkileri

Tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de uzun bir süre pazarlama işlevine gereken önem verilmemiş ve işletmeler pazarlamadan çok üretim ile ilgilenmişlerdir. Ancak, son yıllar da özellikle rekabetin iyice arttığı endüstriyel alanlarda, modern pazarlama tekniklerinin öneminin gittikçe anlaşılmaya başladığı görülmektedir. Özellikle, dışa açılmaya çalışan küçük ve orta ölçekli işletmeler, dış pazarlarda büyük işletmelerle rekabet edebilmek için modern pazarlama tekniklerini kullanmanın gerekliliğini daha iyi anlamaya başlamışlardır. (İraz 2005, 251)

KOBİ'lerde kriz dönemlerinde ve genel olarak yaşanabilecek pazarlama sorunlarını aşağıdaki başlıklarda toplayabiliriz. (Müftüoğlu, 1991, 63):

- Yetersiz pazarlama anlayışı,
- Yetersiz piyasa araştırması,
- Pazarlama araçlarından yeterince yararlanamama,
- Sınırlı ve dar bir pazara bağımlılık veya alternatifsizlik,
- Yan sanayi olarak çalışma durumunda alıcı firmaya bağımlılık.

4.4. Ekonomik Krizin KOBİ'lerde Finans Fonksiyonu Üzerine Etkileri

KOBİ'ler işletme fonksiyonunu yerine getirirken en çok finansman sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Karşılaşılan sorunların sınıflandırılmasında finansman sorunu listenin başında yer almaktadır. Ekonomik krizin yaşandığı süreçte de KOBİ'ler en fazla finansman sorunlarıyla mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

KOBİ'lerin finansmanla ilgili sorunlarının basında kaynak yetersizliği gelmektedir. Kriz dönemlerinde finansman kaynakları son derece azalmakta, hızla erimekte ve KOBİ'ler yüksek faizli banka kredilerine yönelmek zorunda kalmaktadır. (Sariaslan 1994, 24).

KOBİ'lerin finansman sorunlarının bir başka nedeni işletme sermayesi ve öz sermayenin yetersiz oluşudur. Kriz dönemlerinde finansman açığının giderilmesinde öz sermaye yetersizliği olumsuz bir etki yapmaktadır.

KOBİ'lerin gelişimini engelleyen en önemli sorunlardan biri olan finansman sorununun ortaya çıkmasında ve büyümesinde “nitelikli uzman

personel istihdam edememe, yerleşik üretim tarzlarına bağlılık, pazarlamada etkin olamama ve işletme sahibinin geleneksel yönetim anlayışının dışına çıkamama gibi bir dizi birbirine bağlı işletmecilik fonksiyonları birikerek finansal sıkıntı olarak ortaya çıkıyor” gibi gözükebilir. Ancak, mevcut finansal sistemimizin KOBİ’lere yeterli desteği verememesiyle ortaya çıkan finansal sorunlar, bu işletmelerin kendi başlarına aşamayacağı engeller olarak belirmektedir. (Çelik ve Akgemci 2007, 134)

Kriz dönemlerinde KOBİ’leri en çok etkileyen faktörlerin başında finansal sorunlar gelmektedir. Diğer faktörlerde etkili olmakla birlikte finansal boyuttaki etkiler daha ağırlıklı olarak görülmektedir. Çalışmamızda da son yaşanan ekonomik krizin KOBİ’ler üzerindeki olası finansal etkileri ve bu etkilerin Barter işlemleri yoluyla nasıl giderileceği konusu ağırlıklı olarak ele alınmıştır.

4.5. 2008 Küresel Ekonomik Krizi ve KOBİ’lere Olası Yansımaları

2007 yaz aylarında ABD konut sektöründe (Mortgage) konut kredilerinin geri ödeme güçlükleri nedeniyle finans piyasalarında başlayan dalgalanmalar, 2008 yılı Eylül ayından itibaren derinleşerek küresel bir finansal krize dönüşmüştür.

Krizin boyutlarının nereye varacağı ve krizin ne zaman sonlanacağı konusunda ekonomistler tarafından henüz fikir birliği sağlanamamıştır. Bu krizin temel nedenleri olarak, ABD’nin gayrimenkul piyasasında son yıllarda yaşanan aşırı fiyat artışları, geri dönmeyen riskli konut kredileri ve bunlara bağlı olarak çıkartılan finansal yatırım araçlarında buhar olup giden milyar dolarlar gösterilmektedir. (Ünal ve Kaya 2009, <http://www.ekopolitik.org>)

Başlangıçta finansal piyasalarda ortaya çıkan bu kriz, artık bütün dünyada varlıkların (hisselerin, gayrimenkullerin, emtianın v.b.) eridiği, durgunluğun ve işsizliğin giderek arttığı bir sürece dönüşmüştür. Bütün piyasalarda, talep ve kredi daralmasına çözüm arayışları, likiditeye olan talebi de artırmaya devam ediyor. Tüketiciler, yatırımcılar ve şirketler hepsi birlikte ciddi bir güven krizinin içinden geçmektedirler. Bankalar likidite için fon bulmakta zorlandıklarından, kredileri azaltarak sermaye rasyolarını iyileştirmenin yollarını arıyorlar. Ancak şirketler de daha düşük kâr marjları ve hacimleri ile çalışmak zorunda kaldıklarından, bankaların finansmanına daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. (Yıldız 2009, <http://www.ksmmmo.org.tr>)

Türkiye, krizin etkisini, 2009 yılı başı itibariyle tam hissetmemiştir. Krizin reel sektörde tüm şiddetiyle duyulması bir zaman aralığı ile olmaktadır. Türkiye'nin ekonomik yapısı, yönetim riski, krizin diğer ülkelerden daha şiddetli duyulacağı kaygısı vermektedir. (Akgüç 2009, 9)

Yaşanan bu küresel krizin olası etkileri;

- Likidite miktarında azalma,
- Talep daralması,
- Kredi Maliyetlerinde artış,
- Ekonomilerde küçülme,
- Reel faizlerde düşme,
- Döviz kurlarındaki artış,
- Enflasyonda yükselme,
- İstihdam sorunları, işsizlik şeklinde sayılabilir.

Krizin KOBİ'leri en çok etkileyen yönü likitide miktarında azalma, talep daralması ve kredi maliyetlerinde meydana gelebilecek artış olarak karşımıza çıkıyor. Sayılan bu üç etki kriz zamanlarında KOBİ'leri zor durumda bırakmaktadır.

5. Kriz Dönemlerinde Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ) Açısından Barter Uygulamasının Değerlendirilmesi

KOBİ'ler Türkiye'de özellikle atıl kapasitelerini değerlendirmek ve ellerindeki stokları eritebilmek amacıyla barter sistemini kullanan önemli işletmelerdendir. Likitide sıkıntısının giderilmesinde önemli bir araç olan barter sistemi bu sebeple de sermaye yetersizliğiyle karşı karşıya bulunan bu küçük işletmeler için oldukça önemli bir ticaret sistemidir.

KOBİ'lerin karşılaştığı en önemli sorunlardan birisi finansman sorunudur. Finansman güçlüğü KOBİ'ler için çoğu kez daha kuruluş aşamasında başlamakta ve yaşamları boyunca da faaliyetlerini ve gelişmelerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Özellikle, dış pazarlara açılma konumunda olan KOBİ'lerin finansman ihtiyaçları daha da artacaktır. Çünkü onlara çeşitli kaynaklardan fon sağlanması büyük işletmelere göre daha zordur. Bunun yanı sıra, Halkbankası kaynaklarından sağlanan fonlar ise yetersiz kalmaktadır. (Özgen ve Doğan <http://www.foreigntrade.gov.tr>)

Bunun sonucu olarak yaşadığımız son küresel ekonomik krizde kredi maliyetlerinde meydana gelen artış KOBİ'ler için gerekli finansmanın sağlanmasında yetersiz kalınmasına sebep olmaktadır.

KOBİ'lerimizin çeşitli nedenlerle yaşadıkları döner sermaye eksikliğine, barter takas sistemi elbette olumlu katkı sağlayacaktır. Barter sistemiyle işletmeler, bir yandan nakit ödeme zorunluluğu olmadan talep ettikleri mal ve hizmetlere ulaşabilecekler, diğer taraftan ise satışlarında tahsilat sorunu olmaksızın ellerindeki stoklarını azaltarak üretim ve satışları kazandırılacaktır. KOBİ'lerimizin döner sermaye eksikliğine çözüm olarak tam gereksinim duydukları iyi bir reçetedir.

KOBİ'lere bir yandan kendi ürünleri ile gereksinimlerini karşılama fırsatı verirken, diğer yandan ise alım-satımlarda harcanan süreden tasarruf sağlamakta ve bu arada eldeki nakiti daha farklı ve daha verimli yerlerde kullanma fırsatı sunmaktadır. (Öndeş 1999, 34)

KOBİ'ler profesyonel bir yönetim tarzına sahip olmadıkları için hedef pazarlarını belirlemede ve pazarlama stratejilerini geliştirmede de yetersiz bir yapıya sahiptirler. Buda KOBİ'lerde üretilen ürün ve hizmetin satılmaması sonucunu doğurur. Stoklar artar ve ürün ve hizmetler nakte dönüştürülemediğinden nakit sıkıntısı yaşanır. Nakit sıkıntısı kendisini kriz dönemlerinde daha da yoğun olarak göstermekte ve Barter yöntemi ile bu sıkıntı giderilebilecektir.

Barter sistemi sayesinde KOBİ'ler kolay bir şekilde müşterilere ve yeni pazarlara ulaşabilmekte dış ticarete açılabilirler. Barter ortak pazarından ve barter sisteminin bilgi açısından yararlanmak suretiyle pazarlama için ek bir uğraş ve maliyetten de kurtulmuş olmaktadır. Barter bilgi bankasına üretmiş oldukları ürün veya hizmetleri bildirmekte bu sayede bu sistem sayesinde hiç tanımadığı yeni müşteriler ve pazarlara ulaşmaktadır.

Barter sistemi ile KOBİ'ler hem hazır bir pazara kendi ürününü sunacak, hem de sattığı kendi malı ile borcunu ödeyecek ve böylece sistem içinden alırken katlanacağı borçlanmanın finansal stresinden de büyük oranda kurtulacaktır. Böylece hazır bir pazarda, kendisine sunulan döner sermaye kolaylığından yararlanarak, daha çok üretebilme fırsatını da yakalamış olacaktır. (Öndeş 1999, 34) Bunun yanında krizi fırsata dönüştürme olanağına da kavuşabilecektir.

Sonuç ve Değerlendirme

2007 yılında ABD konut sektöründe başlayan dalgalanmalar neticesinde ortaya çıkan ve giderek küresel finansal krize dönüşen durumun ilk yansımaları 2008 yılının ikinci yarısında itibaren Avrupa da görülmeye başlamıştır. Krizin yansımaları ise öncelikle finans piyasalarında kredi daralması ve kredi maliyetlerinin artmasına, daha sonra likitide sorununun artmasıyla kredi piyasalarında çöküşe ve sonraki aşamasında ise büyüme oranlarında düşüş ve durgunluk sürecine girmiştir. Bu sürecin ne şekilde sona ereceğini henüz kestirebilmek mümkün değildir.

Türkiye ye etkilerine gelince ise 2000–2001 yılının da yaşanan kriz kadar büyük bir kriz beklenmemekle birlikte küresel finansal krizin etkileriyle ülkemizin zayıf noktaları olan imalat sanayi, inşaat ve tarım sektörlerindeki üretim düşüşüne ve işsizlik oranında artışa sebep olabilecektir.

KOBİ'ler tüm dünyada olduğu gibi Türkiye de de ekonominin önemli dinamiklerinden birisidir. Türkiye de imalat sanayinin en önemli aktörlerinden birisi olan KOBİ'ler büyük işletmelerle ortak hareket etmektedir. Bir bakıma büyük işletmelerde yaşanan sıkıntılar KOBİ'leri doğrudan etkilemektedir. Yaşanan son ekonomik krizin imalat sanayine olan etkileri KOBİ'lerde kendisini göstermeye başlamıştır.

Çalışmamızın başında da belirttiğimiz gibi yaşanan krizin KOBİ'leri en çok etkileyen yönleri kredi arzında daralma ve kredi maliyetlerinden ki yükseliştir. Bunun sonucu olarak da KOBİ'ler kredi bulmakta zorlanmakta ve likitide sıkıntısı yaşamaktadırlar. Tam bu noktada dünyada uzun zamandır ama Türkiye de yeni yeni kabul görmeye başlayan Barter sistemi önem kazanmaktadır.

Barter sistemi sayesinde KOBİ'ler kriz dönemlerinde ayakta kalabilme, üretimini sürdürme ve yatırım yapabilme imkânına sahip olabilmektedir. Barter sistemi sayesinde her sektörden KOBİ sisteme dahil olabilmekte ve birbirleriyle alışveriş yapma imkanına kavuşmaktadır. KOBİ'ler Barter sistemi sayesinde bu ortak pazardan satın aldıkları mal yada hizmetin bedelini para yerine ürettikleri ürün yada sundukları hizmetle ödemektedirler. Bu da KOBİ'lerin atıl kapasitelerini değerlendirebilme ve ellerinde bulunan stokları eritebilme sonucunu doğuracaktır.

Sonuç olarak yaşadığımız son kriz süreci göstermektedir ki Barter KOBİ'ler için krizin etkilerinin en aza indirilmesinde ve krizden çıkış yolunda en önemli araçlardan birisidir.

Kaynaklar

- Akgüç, Öztin, “Kriz Nedeni ve Çıkış Yolları”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 42, Nisan 2009
- Aktan,Çoşkun Can, Şen, Hüseyin, “Ekonomik Kriz: Nedenler ve Çözüm Önerileri”http://www.canaktan.net/canaktan_personal/canaktan-arastirmalari/toplam-kalite/aktan-sen-ekonomik-kriz.pdf (10.04.2009)
- Altan, Mikail, Bezirci, Muhammet, “Ekonomik Krizlerin KOBİ’ler Üzerine Etkisi: Karaman Örneği”, *I. Orta Anadolu Kongresi*, Nevşehir 2001
- Bağrıaçık, Atıla, *Dışa Açılma Sürecinde Küçük ve Orta Boy Firmalar (Dünyada ve Türkiye’de)*, Dünya Yayınları- 44, İstanbul,1989
- Baran, Hitay, “İşletmelerde Kriz Yönetimi”<http://www.izto.org.tr/nr/rdonlyres/7475bda1-95b7-4855-b351-9adce4362afe/4491/hitaykriz1.pdf> (10.04.2009)
- Çelik, Adnan, Akgemci, Tahir, *Girişimcilik Kültürü ve KOBİ’ler*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2007
- Çetin, Canan, *Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi*, İstanbul : Der Yayınları, 1996.
- Dinçer, Ömer, *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*, 2. Baskı, Timaş Yay., İstanbul, 1992
- Dura, Cihan, “Ekonomik Kriz nedir, Özellikleri Nelerdir, Nasıl Gelişir?”<http://www.21vyte.org/tr/yazi.aspx?ID=2392&kat=15> (01.04.2009)
- Erkan, Mehmet. “KOBİ’ lerde Finansman Sorunları ve Dış Kaynaklı Krediler”, *A.Ü. Afyon İİBF. Yıllığı*. No. 7, 1990.
- Erkan, Mehmet, “Yeni Bir Finansman Aracı: Barter”,*Vergi Dünyası*, Sayı: 221,Ocak 2000
- İraz, Rıfat, *Girişimcilik ve KOBİ’ler*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2005
- Müftüoğlu, Tamer, *Türkiye’ de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Sorunlar ve Öneriler*, Sevinç Yayınevi, Ankara, 1991.
- Öndeş, Turan “Kobi’lerde Döner Sermaye Eksikliği ve Bir Çözüm Alternatifi Olarak Barter Sistemi”, *Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, Aralık-1999
- Özgen Hüseyin, Doğan,Selen, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Temel Yönetim Sorunları, <http://www.foreigntrade.gov.tr/ead/DTDERGI/nisan98/kobi.htm> (18.02.2004)
- Sarıaslan, H.,*Orta ve Küçük İşletmelerin Finansal Sorunları*, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayınları, Ankara, 1994
- Tekin, Mahmut, Zerenler, Muammer, *Krizi Yönetebilmenin Sırları*, Çizgi Kitabevi, Konya, 2005
- Tutar, Hasan, *Kriz ve Stres Ortamında Yönetim*, Hayat Yayıncılık, İstanbul, 2000
- Uludağ, İlhan, Serin, Vildan, *Türkiye’ de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*. İstanbul: İTO Yayınları, No. 1990/25, İstanbul, 1990
- Ünal, Ali, Kaya, Hüseyin, “Küresel Kriz ve Türkiye”http://www.ekopolitik.org/images/cust_files/090317164507.pdf (05.04.2009)
- Yaman, Ramazan, “Küçük ve Orta Ölçekli Üretim İşletmelerinin Endüstri Mühendislerinden Beklentileri” <http://arsiv.mmo.org.tr/pdf/10229.pdf> (10.04.2009)

Yıldız, İ. Hüseyin, “Krizin KOBİ’lere Yansıması” <http://www.ksmmmo.org.tr/Sayfa.php?Git=koseyazarlari&Sayfa=KoseYazisiOku&yaziid=282>
<http://www.geocities.com/burtaymutlu/barter/> (05.04.2009)
<http://www.ydbarter.com/sss.asp> (22.11.2003)